

وداع امیرالمؤمنین با دخت نبی در نهج البلاغه / حضرت زهرا(س) در قرآن

ای رسول خدا! از فراق دختر برگزیده و پاکت، طاقتم از دست رفته است. ای رسول خدا! امانتی را که به من سپرده بودی، هم اکنون باز پس داده شد، ولی اندوهم جاودانی است و شبهایم همراه بیداری و بی‌قراری.

ای رسول خدا! از فراق دختر برگزیده و پاکت، طاقتم از دست رفته است. ای رسول خدا! امانتی را که به من سپرده بودی، هم اکنون باز پس داده شد، ولی اندوهم جاودانی است و شبهایم همراه بیداری و بی‌قراری.

خبرگزار مهر، گروه دین و اندیشه: به مناسبت سالروز شهادت صدیقه طاهره، فاطمه زهرا(س) با سه تن از کارشناسان دینی درباره سیره و ابعاد شخصیتی بانوی گرامی اسلام به گفتگو نشستیم ایم که در ادامه می‌خوانید؛

تسلیم، تعبد و اطاعت پذیری؛ مهمترین شاخصه حضرت زهرا(س)

حجت الاسلام عباس عزیزی، پژوهشگر دینی در گفتگو با خبرنگار مهر در مورد شخصیت حضرت فاطمه زهرا (س) گفت: مهمترین بعد شخصیتی حضرت زهرا (س) تعبد ایشان است بعد از تعقل. اهل بیت آن چیزی را که خودشان عمل کرده اند و از ما خواسته اند این است که ما نسبت به دستورات خدا متعبد محض باشیم. شاید بهترین شاخصه اهل بیت همین است و در حضرت زهرا (س) نیز بروز و ظهور خودش را دارد. اگر بخواهم به شکل سوالی بگویم می‌توانم این گونه بیان کنم که چه کار کنیم که در پیشگاه خدا محبوب تر و عزیزتر شویم؟ آیا به صرف این که نماز شب خوان خوبی باشیم و تلاوت قرآن هر روزمان ترک نشود و روزه‌ها و نمازهای اول وقت آن چنانی به جای آوریم آیا این است که انسان را محبوب می‌کند یا می‌تواند فراتر از این هم باشد؟

وی همچنین عنوان کرد: آن چه با مطالعه و عنایت در متون تاریخی حاصل شده است این است که خیلی نماز شب خوان‌ها بوده‌اند که آن طور که باید محبوب نشده و بالا نرفته‌اند. مثلاً یک بانوی بزرگواری در مصر که خیلی هم مجلله است و شیعه و سنی از او حاجت‌های متعددی گرفته‌اند و اولاد امام مجتبی (ع) و عروس امام صادق(ع) است و معروف است به بی‌بی نفیسه، در حالات او نوشته‌اند صبح تا شب روزه بوده و شب تا صبح را عبادت می‌کرده و شش هزار ختم قرآن برای او نوشته‌اند و وقتی می‌خواست از دنیا برود روزه بود و مشغول تلاوت قرآن بود و در همین حال از دنیا رفت. اما یک خانم دیگر هم داریم در کاخ پادشاه روم که از قصر پادشاه روم می‌آید به خانه امام عسگری(ع) و می‌شود مادر امام عصر(ع). این‌ها اصلاً قابل مقایسه با هم نیستند؛ یکی می‌شود مادر و ظرف ذخیره هستی و منتهی الامال همه انبیا و اولیا و خوبان و نیکان و البته این دو زن را نمی‌توان با هم مقایسه کرد.

حجت الاسلام عباس عزیزی افزود: پس معلوم است که یک ظرفیتی وجود دارد و خدا به دنبال آن ظرفیت است. آن چیزی که از ما خواسته شده است روحیه تعبد و اطاعت پذیری است که در مورد وجود مبارک حضرت زهرا(س) در اوج خودش است. پیامبر اکرم(ص) در یکی از جنگ‌ها کنار یک جنازه آمدند و فرمودند این بهترین یهودی است. از ایشان پرسیدند یعنی چه؟ حضرت فرمودند این فرد دیروز دوستانش را جمع کرد و گفت شما که می‌دانید پیامبر حق است، چرا نمی‌روید ایمان بیاورید، اما آن‌ها استنکاف کردند در نتیجه گفت من خودم تنها می‌روم. در مسیر که می‌آمد هنگام خداحافظی گفت اگر من شهید شدم تمام اموالم برای پیامبر است. نهایتاً آمد و مبارزه کرد و به شهادت رسید. نکته قابل توجه این است که شاید دو رکعت نماز هم در تمام عمرش نخوانده باشد، اما به قول پیامبر به بهشت می‌رود. این فرد یک ظرفیت و یک ویژگی خاص دارد که همان تعبد است.

وی ادامه داد: حضرت زهرا(س) هم همین گونه است و حضرت امیرالمؤمنین(ع) نیز همین گونه بود. علامه امینی می‌فرمودند که اگر از من بپرسند بزرگ‌ترین معجزه یا فضیلت امیرالمؤمنین چیست، با آن همه فضائلی که حضرت امیر داشت مثل خوابیدن در جای پیامبر و جنگ بدر و احد و خندق و عبارات عجیبی مثل «صَرَبَةٌ عَلَيَّ يَوْمَ الْخَنْدَقِ» و حدیث «طیر مشوی» و «أَنْتَ مِثِّي يَمْتَزِلُهُ هَارُونَ مِنْ مُوسَى» و ...، درباره این‌ها مرحوم علامه می‌فرمود آن چیزی که برای من معرف امیرالمؤمنین است و علی(ع) را به خاطر آن در اوج می‌شناسم آن یک ساعتی است که حضرت نگاه می‌کرد و جلوی چشمش همسرش را می‌زدند. یک عده این را شبیه می‌دانند اما علامه امینی می‌گویند من علی(ع) را این گونه شناختم.

حجت الاسلام عباس عزیزی سپس عنوان کرد: خیلی‌ها در خانه امیرالمؤمنین(ع) نشستیم بودند که آقا اجازه دهد جنگ

کنند، اما در عین حال نگاه امیرالمومنین به آسمان بود که خدا چه زمانی اجازه دهد. یعنی قبل از آن که آن روبهان بخواهند دستان امیرالمومنین را ببندند خدا و پیامبر دست ایشان را بسته بودند که البته حکمت های سیاسی خودش را دارد که چرا امیرالمومنین مأمور به این صبر بودند. مرحوم علامه امینی می گوید معرف امیرالمومنین و آن علی که من او را در اوج شناختم آن یک ساعت و آن تعبدش است. نکته ممتاز ما نسبت به مسیحیت در این است. در مسیحیت هم همین تعبد وجود دارد، ولی آن ها در اصل یعنی در اصول شان به تعبد اعتقاد دارند. مثلاً نجات و فدا را نگاه کنید که در مسیحیت آن را فقط باید تعبدی قبول کرد و تکلیف مسیحیت فقط تعبد است.

وی افزود: در تفکر شیعه، تعبد بعد از تعقل است و شیعه می گوید من باید اول تحقیق کنم. همه مراجع تقلید می گویند باید در اصول دین تحقیق کرد و در آن باید به علم برسیم. وقتی من تحقیق کردم و رسیدم به این جا که هدایت من قرار است توسط امام زمان رقم بخورد و رسیدم به این که فقط امام است که قرار است هدایت من را رقم بزند، بعد از این تعقل خود را تسلیم آن ها می دانم. به قول شاعر: هر چه آن خسرو کند شیرین کند. مثال عامیانه اش هم این است که مثلاً وقتی می خواهیم به یک طبیب مراجعه کنیم، اول تحقیق می کنیم، وقتی یقین کردیم که طبیب حاذقی است این جا دیگر هرچه او نسخه پیچید من عاقل باید عمل کنم و سوال هم نمی کنم. دستورات اهل بیت را هم این گونه باید نگاه کنیم که بروز و ظهور دستورات اهل بیت هم در رساله های مراجع تقلید است.

حجت الاسلام عباس عزیزی در انتها گفت: فاطمه(س) دلش با خدا پیوند دارد. اگر حضرت زهرا چیزی را بیسندد یعنی در همان لحظه خدا پسندیده است. نتیجه همه این حرف ها در این یک کلمه است که بچه فاطمه(س) را سقط می کنند و بدترین بلاها را سر خودش و شوهرش و زندگی اش می آورند ولی دل او همان را خواسته که خدا می خواهد. همان طور که در قرآن می فرماید: «وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ». هرچه خدا خواست این ها همان را اراده کرده اند و مهم ترین شاخصه و امتیازش همان بحث تسلیم و تعبد و اطاعت پذیری است.

آیات قرآن پیرامون حضرت زهرا(س)

حجت الاسلام محمدعلی فیض آبادی در گفتگو با خبرنگار مهر، پیرامون سیره حضرت فاطمه زهرا(س) گفت: زندگی حضرت زهرا (س) از ابعاد گوناگونی قابل بررسی است. مثلاً نقش مادری ایشان و یا نقش دختر پیامبر بودن. همچنین همسررداری و به عنوان یک زن در عرصه اجتماعی و سیاسی.

وی گفت: یکی از القابی که حضرت زهرا (س) دارند ام ایها است؛ مشهورند به مادر پدر. این صرفاً یک شعار نیست که ما کسی را لقب بگذاریم. پیامبر(ص) بعد از این که حضرت خدیجه را از دست دادند با توجه به آن فضایی که در مکه وجود داشت، مسئله مبارزه مشرکین و ...، یک وضعیت روحی عجیبی دارد و مرد هم وقتی وارد خانه می شود، نیاز به یک منبع نشاط بسیار قوی برای رسیدن به آرامش دارد. جالب است که نقش نشاط دهی را بعد از رحلت حضرت خدیجه، حضرت زهرا (س) ایفا می کرد. بنابراین حضرت زهرا(س) در نقش دختر، یک دختر نمونه است.

این مدرس حوزه و دانشگاه پیرامون نقش همسری حضرت فاطمه زهرا(س) نیز عنوان کرد: از لحاظ همسررداری هم وقتی شما نگاه می کنید حضرت زهرا(س) که با امیرالمومنین(ع) زندگی می کنند ساده زیست اند. بحث ساده زیستی و تجملاتی نبودن بسیار مهم است. حضرت زهرا(س) کارها را با حضرت امیر(ع) تقسیم کردند و کارهای بیرون خانه به حضرت امیر محول شد و حضرت زهرا(س) فرمودند من خدا را شکر می کنم که کارهای بیرون خانه بر عهده من نیفتاد تا با مرد نامحرم سر و کار نداشته باشم. در مسئله احترام به شوهر حضرت زهرا(س) فرمودند من در طول عمرم که با حضرت امیر(ع) زندگی کردم برخلاف میل حضرت امیر کاری انجام ندادم.

وی افزود: در بحث کمک کردن در خانه و بیرون می بینیم که هر دو به هم کمک می کردند. با این که کارهای بیرون با حضرت امیر بوده اما حضرت امیر گاهی در خانه هم کمک می کردند. در کارهای داخل خانه می بینیم که حضرت زهرا(س) چقدر با روحیه ایثار و فداکاری کار می کند. به طوری که خود بی بی با دستان مبارک دسداس می چرخاندند و گندم آرد می کردند و از بس کنار آتش غذا درست کرده بودند پیراهن حضرت زهرا (س) رنگ دود گرفته بود. در بعد تربیتی هم اگر شما توجه کنید می بینید که حضرت زهرا(س) در تربیت حسنین چه کارهایی می کردند؛ مسابقه می گذاشتند، بازی می کردند و رفتارهای تربیتی ایشان مولفه های گوناگونی دارد که قابل طرح و بحث است.

محمد علی فیض آبادی سپس گفت: از منظر قرآن اگر نگاه کنیم یکی از چیزهایی که در زندگی حضرت زهرا (س) وجود دارد بحث عصمت ایشان است. می فرماید «وَيَطْهَرُكُمْ تَطْهِيراً» می خواهد بگوید که در مسیر زندگی نیاز به الگو دارید و این الگو باید الگویی باشد که خطا و اشتباه و گناه نکند و این منحصر در اهل بیت علیهم السلام است که یکی از آن ها

حضرت زهراست. خدا در قرآن می فرماید که حضرت زهرا(س) مصداق پا گذاشتن روی دل‌بستگی هاست. «و يُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حَيْثُ مَسْكِينَا وَ يَتِيمَا وَ أُسِيرًا» یعنی انسان از دل‌بستگی هایش به خاطر خدا دل بکند که به خاطر خدا روزه گرفتند و مسکین را طعام دادند. نماز حضرت زهرا (س) و انفاق ایشان که چگونه بوده را نیز می توان از ابعاد گوناگون بحث کرد.

وی همچنین پیرامون آیاتی از قرآن که به حضرت فاطمه زهرا(س) اشاره دارند گفت: آیه تطهیر (سوره احزاب آیه ۳۳) به حضرت اشاره دارد. در سوره انسان در بحث اخلاص قرآن می فرماید «إِنَّمَا تُطْعِمُونَ لِيُوجِّهَ اللَّهُ لَكُمْ جَزَاءً وَ لَا شُكُورًا» که یک مصداقش حضرت زهرا (س) است. بحث اخلاص بسیار کلیدی و مهم است که در زندگی حضرت زهرا (س) وجود دارد. اخلاص را اگر از هر عبادت بگیرد عبادت به مفت نمی آرد. بعد «يُؤْفُونَ يَالْتَدْر» است یعنی وفای به نذر و عمل به تعهداتی که انسان می دهد. در آیه مباحله هم که بحث استجابت دعاست خداوند برای مباحله، امیرالمومنین و حضرت زهرا و حسن و حسین علیهم السلام را انتخاب می کند که مسئله قرب معنوی حضرت زهرا به خدا را نشان می دهد. معمولاً آیاتی که در مورد تقوا و ایمان است یکی از مصدقش حضرت زهرا (س) است.

محمد علی فیض آبادی در ادامه درباره روایات پیرامون حضرت زهرا(س) نیز اظهار داشت: در روایت داریم حضرت زهرا(س) وقتی نماز می خواندند بندبند بدن شان می لرزید. یا در بحث آن قضیه پیراهن، پیامبر(ص) می فرمایند صبح روز عروسی آمدم و دیدم حضرت زهرا (س) پیراهن کهنه پوشیده اند و سوال کردم که چرا پیراهن کهنه پوشیده اید؟ بی بی فرمودند که فقیری آمد و پیراهن را به آن فقیر دادم. سپس پیامبر(ص) فرمودند که چرا پیراهن کهنه را ندادی؟ حضرت زهرا (س) پاسخ دادند که خودتان فرموده اید که همیشه از بهترین ها انفاق کنید؛ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ. یا روایتی داریم از حضرت زهرا (س) که اگر کسی کارهایش را خالص برای خدا انجام دهد خدا هم بهترین مصلحت را برایش رقم می زند. روایت مشهوری نیز وجود دارد که حضرت زهرا(س) بعد از نماز برای کل همسایه ها دعا کردند و بعد برای خودشان. امام حسن(ع) پرسیدند چرا اول برای همسایه ها دعا کردید و بعد برای خودمان؟ حضرت زهرا (س) فرمودند: «الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ» اول همسایه و بعد خانه.

وداع امیرالمؤمنین با دخت پیامبر در نهج البلاغه

حجت الاسلام فکری، استاد حوزه علمیه گفت: حضرت صدیقه(س) پس از ارتحال پدر بزرگوارشان حضرت محمد(ص)، درد و رنج های بسیاری را تحمل کرد و در آخر عمر کوتاه خویش بر سر کثرت جراحات و غصه تنهایی ولایت به درجه رفیع شهادت نایل شد.

وی ادامه داد: امیرالمؤمنین علی(ع) همسر و حامی خود را از دست داد و در آخرین لحظات دیدار با بدن شهیده خود با حضرت رسول الله (ص) سخن می گوید. داغ تنهایی و آه سوزان علی در این حادثه بسیار زیاد است. ایشان با کلماتی که نشان از داغ فراق زهراست کلماتی را بیان می کند؛ ادب گفتگوی با رسول الله این است که به ایشان سلام کند. «سلام و درود بر تو ای رسول خدا(ص) از سوی خودم و از سوی دخترت (زهرا) که هم اکنون در جوار تو فرود آمده و به سرعت به تو ملحق شده است».

این پژوهشگر خاطرنشان کرد: مخفی بودن زمان شهادت و قبر بانوی اسلام یکی از سوالاتی است که ذهن مخاطب را به خود مشغول می کند؛ اینکه چرا حضرت صدیقه طاهره (س) قبرشان مخفی است؟ چرا این بانو در سن جوانی به شهادت رسید؟ چرا این قدر زود به پدر بزرگوارشان ملحق شدند؟ مگر اتفاقی برای این حضرت افتاده است؟ چه رنج های را بعد از ارتحال رسول الله متحمل شده است؟

حجت الاسلام فکری اظهار کرد: در ادامه این کلام، حضرت علی(ع) خطاب به پیامبر اکرم(ص) عرض می کند: «ای رسول خدا! از فراق دختر برگزیده و پاکت، پیمانۀ صبرم لبریز شده و طاقتم از دست رفته است، هر چند پس از رو شدن با غم بزرگ فراق و مصیبت دردناک تو، این مصیبت برای من قابل تحمل شده است». در این عبارت امیرالمؤمنین(ع) به پاکی حضرت زهرا(س) و فراق جانکاه ایشان اشاره می کند ولی خود را مصیبت دیده از فراق حضرت رسول(ص) می داند یعنی درد فراق خود شما یا رسول الله هنوز برایم عادی نشده بود که درد تازه ای پیدا کردم.

این محقق علوم دینی افزود: حضرت زهرا(س) بعد از ارتحال رسول الله و قبل از آن سنگ صبور امیرالمؤمنین(ع) بود و ایشان در تمامی امور در کنار علی و پیامبر نقش خوبی را ایفا می کرد. ایشان در عرصه علم، آگاهی بخشی مردم و تربیت گام های خوبی را برداشته بود و از همان کودکی ادب و ایمان فاطمه زهرا زبانزد مسلمانان بود به گونه ای که یکی از همسران پیغمبر که بعد از وفات حضرت خدیجه سرپرستی فاطمه را به عهده داشت، اقرار می کند که فاطمه را

وی در ادامه توضیح خطبه نهج البلاغه گفت: امام علی(ع) در ادامه سخن می افزاید؛ «من تو را با دست خود در میان قبر نهادم و هنگام رحلت روح تو در میان گلو و سینه من روان شد «فَ (إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ)؛ ما از خداییم و به سوی او باز می گردیم. این عبارت تصریح به دفن بدن مطهر حضرت زهرا به دستان امام علی علیهما السلام دارد یعنی بعدا عده ای ادعای دفن حضرت زهرا (س) را نداشته باشند و این کار را برای خود فضیلتی نشمارند.

استاد حوزه علمیه قم گفت: بعد از دفن حضرت علی(ع) عده ای که خودشان را حق دار اسلام می دانستند، تلاش کردند تا بین مسلمین عنوان کنند که فاطمه از این اتفاقی که در حکومت افتاد راضی و خشنود بود و حتی ما بر جنازه او نماز خوانده و او را دفن خواهیم کرد که این مهم با درایت حضرت علی(ع) مدیریت شد و حضرت امیر(ع) به سفارش خود حضرت زهرا(س) ایشان را شبانه غسل داد و مخفیانه نماز خواند و دفن کرد.

در ادامه کلام حضرت علی (ع) می فرمایند: (ای رسول خدا) امانتی را که به من سپرده بودی، هم اکنون باز پس داده شد، ولی اندوهم جاودانی است و شبهایم همراه بیداری و بی قراری، تا آن زمان که خداوند منزلگاهی را که تو در آن اقامت گزیده ای برایم برگزیند (و به تو ملحق شوم). در این عبارت حضرت علی (ع) از واژه امانت استفاده می کند یعنی حضرت زهرا(س) امانت تو بود و شاید بتوان گفت برای حضرت علی (ع) خیلی سخت است که نمی تواند امانت رسول الله را آن گونه که بود به او پس بدهد. یعنی این امانت که صورتش نیلی نبود، پهلوی او شکسته نبود، بازوی او ورم کرده نبود جراحت بدن نداشت، این قدر لاغر و نحیف نبود...وای از آه سوزان علی در دل شب در کنار قبر زهرا(س) اطهر. شدت اندوه علی را می شود از این عبارات فهمید: «آنگاه امام علی(ع) به گوشه ای از مصائب دردناک حضرت زهرا (س) اشاره کرده، عرضه می دارد: «(ای رسول خدا) به زودی دخترت تو را آگاه خواهد ساخت که امت تو در ستم کردن به وی دست به دست هم داده بودند، سرگذشت دردناک او را بی پرده از او پرس و خبر این حوادث را از وی بگیر. این حوادث دردناک در زمانی رخ داد که هنوز مدّت زیادی از رحلت تو نگذشته و یادت فراموش نگشته بود»

حجت الاسلام فکری در توضیح مطلب افزود: حضرت زهرا (س) در مدینه تنها شد و امت حضرت رسول الله خیلی به ایشان ظلم کردند ایشان بعد از ارتحال پدر در خانه خود برای پدر گریه می کرد و این گریه را هم تاب نیاوردند به امیرالمومنین (ع) گفتند که گریه های زهرا (س) ما را اذیت می کند و ایشان به بیرن مدینه می رفت و برای رسول الله گریه می کرد که آن مکان را بیت الاحزان نام نهادند حضرت دست فرزندان خود را می گرفت به آن مکان می رفت تا فقط گریه کند البته برای مردم هم سوال پیش می آمد که چرا این گریه تمامی ندارد؟ مگر چه اتفاقی افتاده است ؟ خب مرگ حق است و نباید برای ارتحال رسول الله این قدر گریه کرد؟ شاید مسئله دیگری در میان است؟ حضرت زهرا (س) در مدینه از بزرگان امت اقرار گرفت که او را اذیت کردند و حدیث پیغمبر اکرم را یاد آور شد که هر کس فاطمه را آزار بدهد من را آزرده و هر کس من را بیازارد خدا را اذیت کرده است.

وی ادامه داد: سرانجام امام در آخرین سخن خود خطاب به پیامبر و بانوی اسلام، زهرا(س) مرضیه چنین می گوید: «دردود خدا بر شما هر دو باد، درود و سلام وداع کننده؛ نه وداع ناخشنود خسته دل، اگر از کنار قبرت باز گردم به خاطر ملالت نیست، و اگر اقامت گزینم (و گریه و زاری) سر دهم هرگز به جهت سوء ظن به وعده نیک خداوند در مورد صابران و شکیبایان نیست».

این محقق نهج البلاغه همچنین خاطرنشان کرد: از این تعبیرات و آنچه در نهج البلاغه آمده به خوبی روشن می شود که حق شناسان در زمان کوتاهی بعد از رحلت پیامبر چه مصائبی بر اهل بیت(ع) او و عزیزترین عزیزانش وارد کردند مصائبی که علی(ع) را که کوه شکیبایی و استقامت بود به لرزه درآورد و همچون مادر جوان مرده به گریه و ناله واداشت و عجب اینکه مدارک این تهاجم بی رحمانه بر بیت وحی، در کتب اهل سنت نیز به صورت گسترده آمده است.